

ARKEOLOGISK OVERVÅKING VED KJELLERGRAVING

Øvre Holmegate 28, Stavanger

Hill, David

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Arkeologisk overvåking ved kjellergraving Øvre Holmegate 28, Stavanger	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 230	Publiseringsdato 08.08.2023
	Prosjektnummer 1022566	Sider 11
	Avdeling Arkeologi	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Hill, David	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-376-6	Oppdragstidspunkt / periode utført 19.-20.04.2023
	Forsidebilde Foto av Øvre Holmegate 28 – grønsmalt trehus til venstre. Kilde: Flickr.	

Prosjektleder David Hill
Prosjektmedarbeider(e) David Hill
Kvalitetssikrer Rory Dunlop

Oppdragsgiver / finansiert av Sivilarkitekt Knut Jonas Espedal på vegne av Leif Hovland

Sammendrag Det ble utført en arkeologisk overvåking av graving for senking av kjeller på eiendommen Øvre Holmegate 28, Stavanger. Kulturlag fra slutten av 15-/1700-tallet ble dokumentert, basert på funnmaterialet.
Abstract An archaeological watching brief was carried out in connection with the excavation of the cellar on the property Øvre Holmegate 28, Stavanger. Cultural deposits from the 16 th and 17 th centuries were documented; dating was provided by small finds.

Emneord Middelalderarkeologi, kulturlag, etter reformatorisk materiale, Middelalder Stavanger, arkeologisk overvåking
Keywords Medieval archaeology, post reformation, Medieval Stavanger, archaeological watching brief

Avdelingsleder
 Lise-Marie Bye Johansen

Saksnummer hos forvaltningsmyndighet	2023/7170
Kulturminne-ID	88461-1
Lokalitetsnavn	Stavanger Middelalderby
Gnr/bnr.	55/1321
Adresse, kommune, fylke	Øvre Holmegate 28, Stavanger. Rogaland
Aksesjonsnummer	ingen
Museumsnummer	ingen
Intrasis-prosjektnummer	ingen
Foto-/filmnummer	Foto i rapport
Tilstedeværelse av automatisk fredede kulturminner	Nei

Forord

NIKU takker tiltakshaver og entreprenør for oppdraget og hyggelig samarbeid.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
1.1	Tiltakets bakgrunn	7
1.2	Faglig bakgrunn	7
2	Gjennomføring og resultater	7
3	Konklusjon og oppsummering	11

1 Innledning

Sivilarkitekt Knut Jonas Espedal på vegne av eieren Leif Hovland søkte Rogaland fylkeskommune om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9.juni 1978 (kml) for graving i forbindelse med utvidelse av kjeller på eiendommen Øvre Holmegate 28, Stavanger kommune. Rogaland fylkeskommune mottok søknaden 03.01.2023. NIKU Distriktskontor Bergen mottok anmodning fra Rogaland fylkeskommune 15.02.2023 (saksnr. 2023/7170) om utarbeidelse av forslag til prosjektplan og budsjett i tråd med NIKUs faglige tilrådning for det omsøkte tiltaket. Rogaland fylkeskommune fattet vedtak om dispensasjon fra kulturminneloven §8 med vilkår om arkeologisk overvåking den 14.03.2023 (saksnr. 2023/7170). Riksantikvaren fattet vedtak om utgifter til særskilt gransking av automatisk fredete kulturminner, jf. kulturminneloven § 10 første ledd den 13.03.2023 (saksnr. 23/00056-6).

Etter avtale med tiltakshaver ble overvåkingen påbegynt den 19.04.2023 og avsluttet i felt den 20.04.2023.

1.1 Tiltakets bakgrunn

Tiltaket omfattet: utgraving av full kjeller på eiendommen Øvre Holmegate 28 (Figur 1). Det skulle etableres en fri høyde på 2,40 m med en brutto dybde på 3,00 m. Omfanget av gravearbeid medførte fjerning av gjenfylte masser og graving til minst 1,25 m under dette. Eiendommen har tidligere hatt en krypkjeller med høyde på 1,15 m som ble fylt igjen rundt år 2000. Det er ikke kjent når kjelleren ble gravd eller hvor lenge den var i bruk. Det er heller ikke kjent om kjelleren ble gravd ned til geologisk undergrunn. Mot nord har deler av første etasjen blitt bygd opp på det som var bakgården, slik at krypkjelleren dekket kun 70% av eiendommen mot gaten. Tiltaksområdets areal utgjorde til sammen 100 m².

1.2 Faglig bakgrunn

Tiltaksområdet ligger i sin helhet innenfor det automatisk fredede kulturminnet Stavanger middelalderby, kulturminne-ID 88461-1. Øvre Holmegate består av eldre trehus og ligger i et område hvor det har vært lite utsjaktning til større bygg i moderne tid. Parsellstørrelsen i dette området er noe av den minste på Stavanger halvøya. Det er p.t. ikke dokumentert automatisk fredete kulturminner i Øvre Holmegate. Det har vært få undersøkelser med en dybde hvor arkeologer ville forvente funn. Etter søk i Riksantikvarens arkiv har det tidligere blitt gitt dispensasjon uten vilkår om overvåking hvor dybden på inngrep var ca. 0,6 m og hvor graving har foregått i eksisterende grøfter / moderne masser. Strandlinjen i middelalderen gikk gjennom Østervåg-området. Vest for dagens gateløp stiger topografien, den eldre trehusbebyggelsen som ble etablert her viser dette forholdet. I lister over huseiere ved Øvre Holmegate 28 ser vi at eiendommen var eid av Einar Berntsen (fisker) på slutten av 1600-tallet. Denne kilden viser at gaten var bygd ut allerede da. Bebyggelsen i området kan dermed gå lengre tilbake enn dette (kildegrunnlaget: Tore Vigerust: Byskatt av Stavanger 1698 og 1697). Under en overvåking på naboeiendom Øvre Holmegate 30, ble det i 2021 registrert kulturlag ned til en dybde på 0,62 m hvor «fragmenter av glasert keramikk indikerer en datering til 16/1700 tallet» (Arkeologisk rapport nr 1. 2021 Rogaland fylkeskommune).

2 Gjennomføring og resultater

Feltarbeidet ble påbegynt den 19.04.2023. Etter avtale med entreprenør Kurt Andre Gangnes ble toppdekke bestående av betong og pukk fjernet på forhånd ned til fjell i sør (mot gaten) og ned til jordmasser og kulturlag i nord (mot bakgården). Det ble benyttet elektrisk minigraver inne i bygget. Arkeolog Bjørn Eikje Ramberg fra Rogaland fylkeskommune var på befaring den 19. og 20.04.

Under det fjernede betonggulvet i kjellerparti mot gaten lå det et tykt pukklag og rester etter meislet fjell. I midten av kjelleren hadde entreprenøren truffet på fjell som hadde delvis blitt pigget vekk. Bygget har tidligere blitt renoveret, veggene til første etasjen består i dag av lecablokker. Dette arbeidet ble sannsynligvis utført når betonggulvet ble støpt og krypkjeller mot gaten ble anlagt. Større blokker

av naturstein som sannsynligvis tilhørte det eldre veggfundamentet, var til stede enkelte steder som den del av fyllmassene (Figur 2).

Figur 1. Kartutsnitt som viser tiltaksområdet avmerket med rødt og sjakten avmerket som svart polygon.

Figur 2. Bilde som viser graving inne i byggets første etasje. De store blokkene av naturstein er det som er igjen av de opprinnelige veggfundamentene.

Bakerst i kjelleren mot tidligere bakgård var det et ca. 0,8-m-tykt lag av svart og fuktig kulturlag som inneholdt østersskall, kritt Piper, 15-/1700-talls keramikk og en del dyrebein (Figur 4). Det ble gravd an sjakt fra øst mot vest langs vegg. Sjakten var 1 m bred med en dybde på ca. 1 m (Figur 3). Mot øst var det et dypt svart lag, mot vest var laget grunnere eller ikke tilstede på grunn av grunnfjell. Laginndeling i laget var forstyrret sannsynligvis når tømmer veggene ble byttet ut med lecablokker. Det var allikevel tydelig innslag av kultur material fra slutten av 1500-tallet og fram til slutten av 1700-tallet (figur 4). Laget lå over et gult geologisk lag som besto av sand og grus (Figur 3). Sandlaget og kulturlaget var til stede som lommer mellom et bølgende grunnfjell. Informasjon om eiendommens historie som fulgte søknaden oppga at bakerste i kjelleren var det tidligere en åpen bakgård. Avsetning av kulturlaget tilskrives dermed husholdningsavfall som ble kastet ut fra huset. Når huset ble utvidet og bakgården ble bygd over ble kulturlags materialet forseglet. Dette forklare den forholdsvis homogen sammensetning av funnmaterialet.

Figur 3. Det mørke kulturlaget, 0,8-m-tykt, bakerst i kjelleren mot øst, over et gult geologisk lag.

Figur 4. Et utvalg av funnene.

Funn fra sjakten gjennom kulturlag i kjelleren inkluderte: østersskall av arten flatøsters (*Ostra edulis*) nederst t.v.; diverse bein fra sau, gris og storfe t.h.; skår av innvendig-glasert keramikk av rødgods (det ene med dekor – Werra-keramikk) øverst t.v.; og to stykker av krittpepestilk i midten t.v.

Funnene er typisk for et kulturlag bygget opp i forbindelse med en husholdning, og keramikktypene stammer hovedsakelig fra slutten av 1500 til 1600-tallet. Kulturlaget i bakgården til eiendommen ble dannet som følge av deponering av avfall over lengre tid. Senere ble huset utvidet mot bakgården, og kulturlaget ble forseglet under gulvet fram til det ble gravd for kjeller. Det ble ikke dokumentert laginndeling i kulturlaget, som sannsynligvis har blitt forstyrret da veggene til eiendommen (som opprinnelig var lafete tømmerstokker lagt over et steinfundament) ble byttet ut med lecablokker på 1990-tallet.

3 Konklusjon og oppsummering

Overvåkingen ble fullført uten at det ble registrert automatiske fredet kulturminner.

Funn av in situ kulturlag fra 15-/1700-tallet er av interesse for forståelsen av denne delen av Stavanger. Funnbildet samsvarer med funn fra Øvre Holmegate 30 i 2021. Vi kan konkludere at en tett bebyggelse utviklet seg her i en periode hvor befolkningstallet i Stavanger tok seg opp etter senmiddelalderen og økt kommersialisering ga grunnlag for vekst. Resultatene fra overvåkingen øker dermed vår kunnskap av den historiske utviklingen av Stavanger by.

Kulturminnedatabasen Askeladden er blitt oppdatert med informasjonen fra overvåkingen (prosjekt 610).

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 230

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00